Stockholmsskildring novell
Skriven av Emma Edling Müller
Viktor Rydberg Jarlaplan
Lärare Pernilla Löfgren

"1520" eller "Att döda en biskop"

"A glooming peace this morning with it brings.
The sun for sorrow will not show his head.
Go hence to have more talk of these sad things.
Some shall be pardoned and some punished."
William Shakespeare, Romeo And Juliet, akt 5

I: BLODBAD

År senare ska han fortfarande kunna känna lukten.
Underligt, att blod skall kunna lukta!
Det hade han inte vetat.
Bödel, skarprättare, stupagreve, mästerman! Det var han sedan länge - och ändå skulle det dröja till just den dagen innan han kände blodlukten, salt och röd och bisarrt tilldragande.
En storstad luktar, stinker. Människor luktar, deras sopor luktar, deras avföring luktar, och var samlas det inte fler människor än i en huvudstad, en konungastad, ett högsäte? Stockholm doftar inte bara friska vindar från vattnet och kunglig parfym, vad än dårar säger. Lika mycket luktar Stockholm svett som solsken, lika mycket arbete som rosor.
Men inte den dagen.
Den dagen var det bara blod, på torget, på hans händer, i ögonen på alla som stod omkring.
År senare ska han fortfarande kunna känna den där lukten.

II: ETT BREV OM EN DANSK

Syster, skriver hon.
Dämpade skratt, skrål, höjda röster hörs från nedanvåningen. Hennes make har bjudit över gäster igen - han är den sortens man som distraherar sig med gäster, med oljud, med mat och dryck, har Kristina börjat lära sig. De har inte varit gifta så länge, ett halvt år eller så, så alla upptäckter om hennes makes karaktär känns halvt främmande, obeprövade, som om hon inte kan veta om de stämmer.
Kristina sitter på vinden, enda stället där man får någon ro nu för tiden, och försöker skriva ett brev. Det går inte så bra. Hennes händer skälver så mycket - bokstäverna blir slingriga, darriga, omöjliga att förstå.
Syster, har hon skrivit. Ingen hälsningsfras. De behöver ingen. Systrar hälsar som de vill, och så länge de har skrivit till varandra har Kristina börjat sina brev med enbart *syster*. Sibylla skriver likadant tillbaka.
En smäll från bottenvåningen får Kristina att rycka till - det sista r:et blir en underlig krumelur - och lyssna spänt efter oråd. En hand går till magen nästan utan att hon tänker på det, utgör en beskyddande mur mellan världen där ute och den lilla därinne. Inte förrän hennes makes skratt skär genom tystnaden sätter hon pennan mot papperet igen.
Plötsligt vet hon inte längre vad hon vill säga.
Syster.
Dansken har kommit.

För dramatiskt uttryckt, kanske? Hennes syster är så nervöst lagd, stressar upp sig över minsta lilla, Kristina vill inte alarmera henne mer än nödvändigt. Med största sannolikhet har hennes syster redan hört nyheterna innan Kristinas brev ens nått fram - men Sibylla väntar säkert på ett brev ändå, på en förklaring från storasyster. En klump i halsen vid tanken. Kristina sväljer.

Syster.
Dansken har kommit. Idag lät han kröna sig själv till konung av Kalmarunionen.

Ett bröl från nedanvåningen. Hennes make blir fullare ju räddare han är, och mer högljudd ju fullare han är. Att han låter så pass mycket betyder alltså att han är mycket, mycket rädd, och det gör Kristina kall. Han är arg också, hennes make, det vet hon. Arg för att just i denna stund sitter stadens adelsmän i slottet och dricker till den nya kungens ära, arg för att deras inbjudan till festligheterna uteblivit ännu en gång. Rika är de, rikare än de flesta av hennes väninnor, men adliga är de inte, kommer inte heller bli nu med en ny kung. Att få komma till slottet på gästabud efter en kröning var kanske för mycket begärt.

Hon skulle aldrig erkänna det, men i hemlighet är Kristina lättad över att slippa gå till kröningsfestligheterna. Det går alla möjliga rykten i stan, om vad som ska ske så här efter kröningen; det viskas om hemliga planer, bakhåll, fällor. Sten Stures anhängare kommer att bestraffas. Den nya kungen har lovat dem förlåtelse, men vad är en kungs löfte om inte något som kan brytas? Vem skall ställa honom till svars?

Kristina vill gärna se det som dynga, alla rykten. Men en kyla har byggt bo i hennes bröst, en rädsla rinner i hennes ådror. En hand på magen igen, stryker lugnande över klänningstyget. Om det är barnet eller sig själv hon försöker lugna vet hon inte säkert. Någonting känns fel, någonting ligger i luften - ett moln över Stockholms gator, en vittring i vinden från havet.

Syster,
Jag är rädd.
Någonting ska ske.

Kristina stirrar på arket, på orden hon nyss har skrivit.
De stirrar tillbaka.
Ett andetag.
Så skrynklar hon ihop papperet, kastar det i brasan, ser lågorna slicka det till döds.
Kallt, så kallt inombords.
Skratten fortsätter där nere.

III: LÅT DOMARNA FALLA

Ett överflöd.
Överflöd av mat, överflöd av dryck, överflöd av skratt som klingar falskt. Adelsmän i alla hörn och vrår. Inte ens Sten Stures allra trognaste har vågat stanna hemma. Kalmarunionens nya kung! Till hans hälsa dricker de mer än de borde, och ler ansträngt. Skål! Kungen har varit mycket älskvärd. Skål! En stor pjäs, alla de här festligheterna - alla är måna om att spela sina roller, vill inte vara på fel sida av ridån när skådespelet är förbi. Skål!
Och så låses slottets portar.
Adeln har druckit, adeln har låtsats, men nu verkar pjäsen till sist vara över, göra en brysk halt innanför slottsporten. Nu faller maskerna! Kanske luktar det till och med rädsla bland

dem, om man sniffar efter den. Ja, kanske går en våg av ångest igenom hopen av adelsmän som vallas upp för trappan till stora salen.
Där kungen väntar.
Det dröjer inte ens en timme innan den första domen faller.

IV: KALLELSE

De skickar efter honom i gryningen.
Han har vetat att de skall kalla på honom. Känt det i hela märgen.
Han ställer inga frågor. Bödlar ställer inga frågor.

V: ALDRIG GLÖMMA

De har tagit honom.
Kristina andas in. Hon andas ut. In. Ut.
De kom i gryningstimmarna, novembersolen hade ännu inte gått ur idet och allt var skuggor och onda drömmar. De drog honom inte ur sängen, han hade inte lagt sig - de hittade honom slumrandes vid bordet, medan Kristina sov lugnt i sängkammaren på ovanvåningen. Så trött nu för tiden. En tjänare fick väcka henne, när de sedan länge försvunnit ut genom dörren de slagit in och tagit hennes make med sig.
Hur kunde hon sova när hennes make blev bortförd?

Som i en slummer, med världen skälvandes runt henne, har hon klätt sig. Som i ett slummer har hon vankat över golven. Som i ett slummer rör hon sig nu uppför gatan. Vaken novemberluft möter henne kyligt. Det kommer andra som hon gående, andra bröder, fruar, mödrar, söner, på gatorna. De rör sig alla i samma riktning, har alla samma mål.

Ingen säger någonting till någon annan. Storstaden har tystnat, blivit befolkade ruiner över natten. De välbekanta gatorna verkar inte längre välbekanta. Kristina snubblar en gång. Ljudet av hennes skor ekar mellan husen. Någon suckar bakom henne, men när hon ser sig över axeln är det ingen där.

När Stortorget till sist breder ut sig framför henne, vet hon att den här synen skall hon aldrig låtas glömma. Hur länge hon än ska leva, hur många år än Gud skall henne giva, hur många barn hon än ska få föda, hur många misstag hon än ska få göra ska detta aldrig lämna henne. Bilden av Stockholms stora torg i november, de uppradade männen på kullerstenen, galgen som tornar upp sig och får något att vända sig i magen, bödeln i sin kappa ... ska aldrig ur hennes sinne låtas blekna.

VI: HÄDELSE

Kätteri, kallar de det.
Rådsherren håller tal till folkhopen som samlats, de som kommit för att betrakta spektaklet. En del i publiken ser otäckt förväntansfulla ut, som om bödeln var på väg att brista ut i sång. Andra ansikten är masker av fasa och sorg. Bödeln möter inte deras blickar.
Kätteri. Det är det de ska dömas för, de stackars satarna han kommit för att hämta! Bödeln ser inte åt deras håll - de som väntar på hans svärd. Men när en av dem ropar tillbaka till svar på rådsherrens tal, protesterar mot anklagelserna, påstår att Gud ska hämnas denna oförrätt, kan bödeln inte låta bli att snegla. Det är en av biskoparna som talat, och mot sin vilja känner sig bödeln litet olustig.

Det är kanske överflödigt av honom att tänka på Gud - vilken sann gud skulle författa sig med en bödel, i vilket fall? Men ändå är det någonting i bödeln som ryggar tillbaka vid tanken på att det är just en *biskop* som först skall straffas.
För *finns* det nu en gud måste ju att anklaga en av Hans biskopar för kätteri anses vara den allvarligaste formen av hädelse.
Möjligtvis näst efter att *avrätta* en biskop.
Bödelns hand på svärdshjalten griper hårdare.

Rådsherren är färdig med sitt tal till sist, och ett mummel går genom åskådarna i samma takt som novemberbrisen. Alltid, innan en avrättning, tänker bödeln med en outgrundlig sorg som förvånar honom själv, kommer denna stund av förnekelse, det där ögonblicket av tvivel. Ska detta verkligen hända? Kan det verkligen bli så här?
Det ska det, och det kan det. Bödeln har varit med förut.

Så plötsligt ser han upp, ut över torget, följandes en underlig impuls, letandes efter en absurd tröst i folkhopen, efter en blick som kan möta hans och inte se bort. Men det är inte på honom de ser längre, inte åt honom de ropar - de ser förbi honom, på alla på de dömda, som nu förs fram.

Bödeln ser en kvinna, nästan på andra sidan torget - ung, vacker, rädd. Hon kan inte vara mer än hälften så gammal som han. För hennes skull hoppas han att hon inte sett hälften så mycket som han sett. Har hon kommit för att ta farväl av en bror, eller en älskare, kanske en far? Samma distinkta sorg skär igenom honom, sköljer över honom när kvinnan verkar stirra rakt på honom, på bödeln, på den mardröm han måste vara för henne.

Hennes mage buktar ut under kappan, hon har lagt en hand där som för att stärka sig inför det som skall komma. Är hon med barn? En underlig tanke. Obehaglig. Att det kanske bultar två hjärtan under den där kappan, att hon tagit med sig två liv hit till all den blivande döden.

Att döma av kvaliteten på kappan är hon inte fin nog att ha släktingar som blir avrättade med svärd. Det är en ära som endast tilldelas de allra högst uppsatta. Måste bödeln gissa, kommer den här kvinnans kära bli hängd från galgen med de mindre viktiga.
En lättnad hos bödeln vid tanken, att det inte är han som kommer att orsaka just den här kvinnan sorg. Hon kommer inte att förbanna honom, inte hata honom, inte bespotta hans namn - det kommer inte vara hans svärd som tagit någonting ifrån henne - den ilskan kommer riktas mot galgen. Eller borde göra det. Han har insett att sorg inte är den mest rationella av känslor - inte heller ilska, för den delen.

Steg intill honom nu, och han måste släppa den unga kvinnan med blicken, lämna henne åt det helvete torget snart kommer förvandlas till. Den biskop som talade tidigare har blivit utsedd till det första offret, ser bödeln nu, och gudsfruktan slår honom igen.
Biskopen skakar som en sjuk man när de tvingar ner honom på knä, och folkmassan ropar nu. Verkligheten har börjat sjunka in. Bödeln drar sitt svärd och ber om förlåtelse, ber biskopen och världen och den unga kvinnan och alla som skriker på torget nu om förlåtelse, ber Gud om förlåtelse av bara farten, hur hopplös hans kamp för Guds förlåtelse än må vara.

Bödeln höjer svärdet.
Det blänker inte i solskenet, trots att han putsat det nästan nyss - solen har gömt sig i molnen, vägrar ha någonting att göra med vad som håller på att hända.

Ett skälvande andetag - hos honom, hos folkmassan, hos biskopen.
In, ut.
Svärdet faller.

För ett hjärtslag skär tystnaden bödelns öron.
Men år senare ska han fortfarande kunna höra skriken.

Författarens noteringar: *faktamässigt har SO-rummets hemsida varit den främsta källan för denna novell. Karaktärerna är fiktiva.*